

A VILÁGVÁROS SZTETOSZKOPJA ÉS TÖRTÉNETI RÓJA

A hatvanéves Budapest multja számokban, térképekben és diagrammokban

Hatvan esztendő előtt kétszázhatvan ezer főnyi lakosság élt Pesten, Budán és Óbudán, ebből a balparton a kétszáz ezer, a jobbparton a gyenge hetven ezer. Olyan kisvárosok ezek az egyesítés előtt, hogy szinte mindenki belelát a felebarátja, polgártársa életébe. De ma — hatvan esztendő után — túl vagyunk az egymillión. Egymillió embert kormányozni, életszükségeitől gondoskodni, magát a várost világvárosi nivón tartani: rendkívüli feladat. A világváros teste olyan kolosszus, amelyet szinte az orvos-tudomány eszközeivel kell állandóan figyelni: hallgatni a szívhangokat, a légzőszervek sima működését, vagy zörejét, kikapogtatni, kikopogtatni minden szervet, mert az ilyen gigantikus testben mindig akad valami baj, amelyet a gondos orvosi figyelés mindenkor elhárít. Ennek az orvosi figyelésnek sztetoszkópja pedig: a statisztika. Ezen a sztetoszkópon át a városkormányzat megkérdezi a legkisebb „zörejt” és „ékelődés”-t, és idejekorán intézkedhetnek. A statisztika megmutatja, kell-e és hol kell a lakásokat szaporítani, hol kell a lakosság halandóságának gátat vetni, hol kell takarékoskodni és hol lehet jövedelmű városi beruházásokat eszközölni, mely vidéknek van szüksége közlekedésre és közművekre, milyen eszközökkel kell a kulturált erőteljesebben szolgálni, hol kell az élelmezési viszonyokat javítani, hol vagyunk vérszegények, hol kell robbanástól, vagy gutaütéstől tartani és csak a főváros statisztikai hivatalának európai nevű igazgatója, *Ilyefalvi I. Lajos* tudná elmondani, mi mindennek ad választ a városkormányzat sztetoszkópja. Ennek a kiváló tudósak és zseniális adminisztrátorok, aki a főváros statisztikai hivatalát oly magas nivóra emelte, hálaival tartozik Budapest lakossága, mert ő tanította meg sztetoszkóppal banni a főváros vezetőit, ő adta kezükbe ezt az orvosi műszert, amelyet immár hosszú esztendők óta a legkomolyabban használnak és amelynek kitűnő szolgálatait a városfejlesztés, a népjólét emelése, a higiénia és a kultúra tökéletesítése terén mindenki és mindenkor a legnagyobb elismeréssel méltatja.

Ezúttal azonban *Ilyefalvi I. Lajos* újabb meglepetéssel szolgál. Ismét új oldalról mutatja be a statisztikát, amelyről bebizonyítja, hogy a világvárosnak legprecízebb, legmegbízhatóbb, legáttekinthetőbb és — ami talán legfontosabb — *legobjektivebb* történetirója. A számok, a térképek és diagrammok nem is tudnak párt-, vagy egyéb szempontokat belevinni a történetírásba, ezek nem tudnak történelmet hamisítani. *Ilyefalvi Lajos* kiváló munkatársainak páratlan szorgalmú és tudású segítségével a hatvanéves Budapest grafikus ábrázolásban adott történetét nyújtja át rendkívül izléselesen, gazdagon kiállított díszalumban Budapest polgárságának. Olyan hatalmas munka ez, amilyen talán még nem is jelent meg a magyar könyvpiacra. A Statisztikai Hivatal, amely a háború óta egészen kivételes teljesítményekkel tüntette ki magát, ezúttal fennállása óta a legnagyobbat alkotta. Közben egy kicsit meg is akad a lélekzetvétele, mert a hivatal budgetjét a takarékoság kék ceruzája 57 százalékkal csökkentette. Ez az oka, hogy a hatvanéves (1873—1933) jubileumra készült emlékművet csak az idén lehetett kihozni.

HOGYAN IR TÖRTÉNELMET A STATISZTIKA?

Hogyan írja a történelmet a statisztika? *Ilyefalvi Lajos* stól erre a kérdésre ezt a feleletet kapjuk:

— A hatvanadik mérföldmutatónál a statisztikai hivatal visszatért arra a nagy utra, amelyet Budapest 1873 november 18-ika óta tett meg és megkísérli, hogy a történelmi fejleményekből tanulságot merítsen a jövőre nézve. Ebből a célból kétszáz színes, grafikus képben megrajzolja a székesfőváros fejlődésének irányvonalát és bemutatja a teljesítmények egyszerű eredményeit, hatvan esztendő igyekezetének, szorgalmának, becsületes polgári munkájának gyümölcseit. Budapest multját és jelenét tükrözik vissza ezek a grafikus ábrázolások, hogy megörökítsék az elmúlt hatvan év küzdelmes történetét a kortársak és az eljövendő utódok számára.

Minthogy a statisztikai táblázatok szürke számozolpai a nagyközönség számára többnyire érthetetlenek és csak a beavatottak előtt tárják fel titkaikat, *Ilyefalvi dr.*

szakított az eddig követett módszerekkel és ezért mutatta be a székesfőváros anyagi és szellemi művelődését grafikus ábrázolásban, amelyből mindenki kiolvashatja a hatvan esztendő történetét és a fejlődés hatalmas menetét. A népszerűsítés mellett azonban a tudományos kutatás érdekeit is szolgálja óhajtott ez a kiadvány. A grafikus ábrázolás még a szakembernek, statisztikusnak és közgazdásznak is számos új szempontot mutat be, világossá tesz olyan összefüggéseket, amelyek a pusztán számokból ki nem derülnek. Kettős céljának megfelelően a kötetben a népszerűsítés célját szolgáló rajzok mellett, úgynevezett diagrammok is megfelelő számban vannak.

BUDA ÉS PEST VERSENYFUTÁSA

Egyetlen pillantás például a legelső grafikonra és látjuk, hogy amíg 1720-ban Budapesten összesen 2000 épület volt (ennek is kilenczederése a jobbparton), addig a hatvan év előtti (1870) Budapesten közel jártunk a tízezer épülethez (a balpart ekkor már jó félezerrel túlszárnyalta a jobbpartot, 1930-ban pedig 26.000-re emelkedett a budapesti épületek száma, amiből a jobbpartra már csak 10.000, a balpartra pedig 16.000 esik. Így hagyta el Pest Budát és még a leglaikusabb szemlélő is megállapíthatja, hogy ennek a nagy versenyfutásnak a tizenkilencedik század első évtizede a kulmináló pontja. Az épületek számának alakulása egészen meglepő, sőt szeszélyes, ha a kerületeken megyünk végig. A szabadságharcotól napjainkig az épületek száma ugyanis legnagyobbat ugrott az I. kerület-

Nagymagyarország széllephetellen egysége

Most mélyedjünk bele komolyabban a statisztika és a módfelett szemléltető grafikonok segítségével egy, nemcsak divatos, de életbevágó kérdésünk szélesebb megvilágításába. Lássuk a budapesti idegenforgalmat a történetiró statisztika tükrében.

A rajzok az 1880. évtől ábrázolják a forgalom fejlődését, mert az idegenforgalmi statisztika ebben az évben kezdődött. Ha tehát az egész hatvanéves időszakra nem is rendelkezünk adatokkal, mindenesetre elég távoli multba vezetnek vissza az adatok. Ily módon a fejlődés irányzatának segítségével a jelenre és a jövőre vonatkozólag is helyes következtetéseket lehet vonni.

Idegenforgalmi statisztikánk tudvalevőleg a szállodákban és penziókban megszállott idegeneket veszi tekintetbe. Ez a szám 1885-ben 102 ezer volt és az utolsó békeévig, 1913-ig 244 ezerre, tehát több mint kétszeresére emelkedett.

A diagrammok szemléltetően elkülönítik az idegenforgalomnak két teljesen elütő jellegű részletét, úgymint a belföldről és külföldről érkező forgalmat. Már a háborút megelőző években is a forgalomnak túlnyomó része (1913-ban 77,4 százaléka) belföldi eredetű volt. Meglepő az a körülmény, hogy az 1885-től a világháborúig bekövetkezett emelkedésnek is nagyobbik része a belföldi forgalomra esett.

A háború után az ország megcsonkítása által előidézett változások az idegenforgalom kérdését is teljesen megváltoztatták. A mesterséges határok elvágták azokat az útöregket, melyek a magyar birodalom minden egyes részét a fővároshoz fűzték és az utazások elé gördített számos mesterséges akadály is hozzájárult ahhoz, hogy a forgalmat kisebb keretek közé szorítsa. Az elszakított területek forgalmára vonatkozó adatok ezért annyira különleges figyelmet érdemelnek, hogy a grafikus ábrák is elkülönítve mutatják be a mai országot, az elcsatolt területek és a tulajdonképpeni külföld forgalmát. Megállapítható a rajzokból, hogy a forgalom mesterséges korlátozásának ellenére ma is harminc-harmincöt ezer ember keresi föl évente az elszakított területekről Budapestet. 1932-ben az elcsatolt országrészekről 31 ezer, a csonkamagyarországi területekről pedig 97 ezer volt az érkező idegenek száma.

Különösen öröndetes fejlődést mutat — a statisztika elfogulatlan adatai szerint is — a tulajdonképpeni külföldről érkező forgalom.

ben: jó másfélezerről, amelyben alig akadt lakóház, jó ötezerre emelkedett az épületek száma, amelyek közül most már csaknem mind lakóház. Igen gyenge az emelkedés az V, és IX. kerületekben, a Józsefvárosban az 1890—1910 terjedő időben emelkedett, azóta esik az épületek száma, míg a belvárosi házak száma állandóan apad.

Most vessünk egy pillantást Buda és Pest versenyfutására a népesség fejlődése szempontjából. Budapest a százézer főnyi lakosságot 1830-ban érte el és 1840-től ez a szám meredek vonalban szökött fel a milliós, amit 1930-ban ért el. Az első százézerhez a második százézer húsz év alatt (1840—1860) rekrutálódott. Buda népességének száma azonban szinte egy pillanatig sem hagyta el Pestét, a jobb- és balpart lakosainak száma 1720-tól 1800-ig szinte teljesen együtt fut, itt azonban a balpart vonala egyszerre merészen kezd ívelni és az egyesüléskor Buda lakosainak száma a százézernek kétharmadát is alig éri el, addig Pest ekkor már jó 200.000 főt számol. 1930-ban ez az arány így áll: Buda lakossága elhagyta a kétszázézeret, de Pesté majdnem eléri a nyolcszázézeret.

Ezáltal a hivatalos grafikonok is igazolják a közfelfogásban úgyszólván elterjedt nézetet, mely az idegenforgalom emelkedéséről szól. Az 1910. évi 53 ezer idegennel szemben a háború utáni első nyugodtabb esztendőben, 1921-ben mindössze 21 ezer utasról ad számot a statisztika. Ez időponttól kezdve azonban a forgalom rohamos emelkedése következik be, mely 1927-ben már meghaladja a békebeli kereteket és 1930-ban 80 ezer idegennel már több mint 50 százaléka erejéig felülmúlja az 1913. év forgalmát.

Az utóbbi évek gazdasági nehézségei természetesen az idegenforgalomra sem maradtak hatással nélkül. Megállapíthatjuk azonban, hogy inkább csak a magyar vidékről érkező idegenek számában látszik meg nagyobb mértékben a gazdasági válság hatása, míg a tulajdonképpeni külföldieknek 63 ezer főnyi száma még 1932-ben is jelentősen meghaladja a békebeli színvonalat.

Az idegenforgalom gazdasági jelentőségére főként az idegenek által Budapesten eltöltött időtartam alapján lehet következtetni. A statisztikai grafikonok az eltöltött éjszakák számát tüntetik fel. Az 1932. évben az összes idegenek 528 ezer éjszakát töltöttek Budapesten és ebből 207 ezer a külföldiekre, 98 ezer pedig az elcsatolt területekről érkezőkre esett. Egy-egy idegenre átlag tehát mindössze 2,8 éjszakázás jut, ami azt mutatja, hogy az itt tartózkodás meghosszabbítása terén még az idegenforgalom fejlesztésére sok feladat vár.

A sok érdekes diagramm között különösen érdekesek azok a kitűnő grafikus technikával készült térképek, amelyek az érkező idegenek számát állandó lakóhelyük szerint tüntetik fel. A belföldről érkező idegeneket vármegyék, sőt járásek szerint való részletezéssel ábrázolják a térképek, míg a Budapestre külföldről érkező idegenek forgalmát európai országok szerint mutatja ki a statisztika. Az utódállamoknál a Magyarországtól elszakított részek és az illető államok anyaországának adatait ez a térkép is megkülönbözteti.

A Budapestre érkezett idegenek száma tekintetében Ausztria áll az első helyen, ahon-

nan 16.940 egyén látogatott el a magyar fővárosba az 1932. évben. A második helyet a Csehszlovákiához csatolt terület foglalja el, 14.972 idegennel, majd Németország 13.208, Erdély 11.081 és Olaszország 6.234 főnyi forgalma következik. A távolfekvő országoknak — különösen az északi és balkáni államoknak — csekély jelentőségük van Budapest szempontjából. A nyugati államok ellenben, nagy távolságuk ellenére is, tekintélyes számmal részesednek Budapest idegenforgalmában. Elegendő ezzel kapcsolatban Franciaország 2492, Nagy-Britannia 2456 és Svájc 2326 főnyi forgalmát megemlíteni. Igen jelentékeny tételt képvisel Amerika is, amennyiben az Egyesült-Államokból 6737, egyéb amerikai országokból pedig 383 idegen érkezett.

Különösen érdekes módszerrel viszonyítja a térkép a forgalmat az illető ország lélekszámahoz. Ezzel a forgalom intenzitásáról kapunk tájékoztatást. A kartogrammal ezzel hitet tesz Nagy-Magyarország elszakíthatatlan történelmi és gazdaságföldrajzi egysége mellett, mivel a lélekszám arányában a legerősebb forgalom a volt Magyarország elszakított területéről irányul ma is Budapest felé.

(p. b.)